

Iesu Christi adventū, qui verus iustitia magister est, unus gratiarum et sanctitatis nostra fons est. Vide Hieron., Theophylact., Rupert., Burg., Vatabl., Dionys., Hugo, Mont., Sanct., alios passim. Septuag.: *Ex pueritate Domini, donec veniant ad vos fructus iustitiae.* Ita vivite, ut premius digni à Deo sitis; præstolamini dūm in alterā vītā iustitiae vestrae fructus vobis reddat Deus. Hebreus ad verbum: *Tempus querendi Dominum, donec veniat, et docebit iustitiam eis;* vel, *pluere faciet iustitiam super eos.* Vide Isaianum 43, 8.

VERS. 15. — ABASTIS IMPIETATEM, INIQUITATEM MESSUISTIS, COMEDDISTIS FRUGEM MENDACI. Alter: Arastis ac servistis impietatem, fructum retulisti, supplicia nimis, quibus ego in vos animadvertis (1): mendax fundus vester est, nihil boni ferens: comedisti frugem mendaci, vel mendacem; cibum scilicet, quo minimè satiemini, Prov. 20, 47, panem nutriendo ineptum: ita dictur ager mendax, supra 9, 2, ille, qui agricola laboribus ingratus est, ejusque spem fallit. Septuaginta: *Cum tacuisse iniquitatem et iniquitatem illius? Vinde mistis et comedistis fructum mendacem; quoniam speravisti in curribus tuis, in multitudine roboris tui.*

VERS. 14. — CONSERGUT TUMULUS IN POPULO TEO. Exercitus hostium magno tumulo populum tuum invadet. Hebreus vox saon fragore significat, tumulum, turbas, quas bella secuna ferunt. Septuaginta: *Excitabatur excidium in populo tuo.*

SICUT VASTATUS EST SALMANA A DOMINA EIUSS QUI JUDICAVIT BAALE. Haec verba tantummodo Gedeoni conveniunt, à quo fractus est Salmana, Medianitamus imperator, Judic. 8. Ita explicit Septuaginta, S. Hieronymus, et interpretur plerique. Hebreus tamen aliquam patitur difficultatem: Arces tuae exortentur, sicut vastavit Salmana domum Arbelae in die belli, seu prælia. Nonnulli ergo ex eruditis censurerunt, *domum Arbelae* urbem fuisse sitam inter Sephorim ac Tiberiadem, in tribu Nephthali, et in Galilaea. Oppidum quoddam Arbelam S. Hieronymus in Campo Magno collocat 9 milibus passuum à Legione. Machabeorum liber primus, c. 9, meninuit loci ejusdem in Palestina, Arbelae nomine. Arbelam interdum appellatio et communis sensu usurpari creditur, pro agris eximiis, agris Dei. Vide citatum Machabeorum locum.

(1) *Iniquitas* frequenter pro peccati pena usurpat. Vide Genes. 45, 9; Exod. 29, 14; Ezech. 25, 49.

CAPIT XI.

1. Sicut mane transit, pertransit rex Israel. Quia puer Israel, et dilexit eum: et ex Egypto vocavi filium meum.

2. Vocaverunt eos, sic abierunt à facie eorum: Basili immobabant, et simulacris sacrificabant.

3. Et ego quasi nutritus Ephraim: portabam eos in acribus meis, et nescierunt quid curarent eos.

4. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis: et ero ei quis exaltans jugum super maxillas eorum: et declinavi ad eum ut vesceretur.

Numerus situsque urbium Arbelae, res est magni discriminis inter geographos. Quinque hujus nominis oppida in Iudea numerat Adriochomius; Bonferrinus tres, nos duas, alteram 9 milibus passuum à Legione, alteram circa lacum Tiberiadis.

At hujus loci difficultates in eo potissimum sita est, ut ostendatur Arbelae urbs capta esse à Salmano, vel Salmanasaro, ejus urbis expugnatio ita celebre facinus fuisse, ut ab Osee iis, quos alloquebat, cœu Assyriaca crudelitatis exemplum, proponi posset. Id verò maximè arduum est: nunquam enim Arbelae magni momenti arb habita est, neque illam à Salmanasaro obcessum fuisse, uspiam legimus. Denique quo tempore Osee hac edidit vaticinia, nondum certè Salmanasaro Samariam invaserat. Quæ usque ad vers. 10 vidimus, ad Manahem atatem spectare potius videatur. Post v. 10, Salmanasari adventus praedicitur. Aliqua igitur litterarum mutatio in Hebreum textum irrepsit, legendumque est cum Alexandrino codice et S. Hieronymo, *Jeroaba pro Arbelae*, explicandus locus de Gedeone vel Jeroabale, qui Salmanasaro expugnat, teste judicium libro. Vetera exempla libenter objicit Osee, ut videre est supra, cùm de Gabae flagitiis agit. Gedeon, bellum in Medianitas gerens, in cives Socoth et Phaneulus saevit, illos sub deserti verbris conterens, Judic. 8, 15, 16. Hoc fortassis spectat prophæta his verbis: *Matri super filios, vel post filios, attulit. Filii coram parentibus humi atlident;* vel ipsæ matres post filios moctentur.

Sunt qui Salmanum alium esse putent à Salmanaro et Salmana, atque ad eum spectari ab Osee facinus aliiquid ipsius aitatem notissimum, cuius deinde memoria apud posteros periret. Id certè non negamus; at neque assursum, cùm nulla sim eis rei argumenta. Fieri optimè potuit, ut regnante Phul, sive Thigathiphalaesoro, Salmanasus hujus filius, Assyriano tantummodo copiarum imperator, Arbelam urbem coperit, atque in eā ita sevicerit, ut hic legitimus, antequam eō redierit, regia potestate instrutus, aliquot post annos, ut Samaritæ regnum penitus exortetur.

VERS. 15. — SIC FECIT VOBIS BETHUEL. Ille nimis fructus est impia religiosis, quia vitulos aureos in Bethel coluistis. Hæc vobis mala evenient. Vel: Quemadmodum Arbelae contigit, ita in Bethel animadverteret, vestrorum criminum causa.

CHAPITRE XI.

1. Le roi d'Israël disparaîtra comme s'évanouit une aurore; j'ai aimé Israël, lorsqu'il n'était qu'un enfant, et j'ai rappelé mon fils de l'Egypte.

2. Mais plus mes prophètes les ont appelés, plus ils se sont éloignés d'eux; ils ont immolé à Baal; ils ont sacrifié aux idoles.

3. Je m'étais rendu comme le père nourricier d'Ephraïm; je les portais entre mes bras, et ils n'ont point compris que c'était moi qui avais soin d'eux.

4. Je les ai attriés à moi par les attraitus qui gaignent les hommes, par les liens de l'amour; j'ai ôté mortellement le joug qui leur serrait la bouche, et je leur ai présenté de la nourriture.

5. Non revertetur in terram Egypti, et Assur ipse rex eis, quoniam noluerunt converti.

6. Cœpit gladius in civitatibus eis, et consumet electos eis, et comedet capita eorum.

7. Et populus meus pendebit ad redditum m: um: jugum autem imponet eis simul, quod non aufe-retur.

¶ 8. Quomodo dabo te Ephraim? protegam te Israel? quomodo dabo te siue Adama, ponam te ut Seboim? Conversus est in me cor meum: pariter conturbata est penititio mea.

9. Non faciam furorem iræ meæ: non convertar ut dispersam Ephraim: quoniam Deus ego, et non homo: in medio tui sanctus, et non ingrediar civitatem.

10. Post Dominum ambulabunt, quasi leo rugiet: quia ipse rugiet, et formidabunt filii maris.

11. Et evolabunt quasi avis ex Egypto, et quasi columba de terra Assyriorum: et colloca eos in dominio suis, dicit Dominus.

12. Circumedit me in negatione Ephraim, et in dolo domus Israel: Judas autem testis descendit cum Deo, et cum sanctis fidelis.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — SICUT MANE TRANSIT, PERTRANSIT REX ISRAEL. Aurora instar evanescit; cœu nubes et matutinum ros dissipabit, supra 6, 4, et infra 13, 5. Hac vel de aurore vito, supra c. 10, v. 3, vel de Zachariâ et Sellum, brevissimo regno potius, explicari querunt, vel denique de Osee, qui malus ad eo non fuit, optimè molitus animo, nihil tamen in populi communum executus. Extremas potius aruanas inconsulta agendi ratione in populum provocavit. Superioris orationis finis et conclusio, quam Hebreus in fine capituli 10 proprio ipsius loco, ponit. Septuaginta: *Mane abjectus es, rex Israel.*

Qui puer Israel, et dilexit eum: et ex Egypto vocavi filium meum (1). Vel: *Filius meus est Israel, et amavi eum, et ex Egypto vocavi eum.* Israhel, et filii loco habui; carum illius gressus paternæ similitudinē. Alludere videtur Osee ad ea Moysis verba, Exod. 6, 22: *Dices ad Pharaonem: Hac dicit Dominus: Filius cœmus primogenitus Israel. Dixi tibi: Dimitu filium meum ut servias mihi; et non iusti dimittere eum:*

(1) *Pueritiam* sive innocentiam illius et simplicitatem dilexi, et vocavi mihi in filium. Ex Egypto, Math. 2, 15, citauit hunc locum velut de Christo dictum; unde discimus ampliorem esse Scripturam sequam littera operat, et mysteria profundi delitescere. Atque hoc est quod Judeos in errore retinet quod nihil nisi litteram tenent. Ferè autem sensum hujus loci sic explicat: *Sicut populus Israel vocatus est ex Egypto ut faceret voluntatem Dei,* ita Christus, cuius figura in illis præcessit, vocatus est ut exsequatur mandatum Patris, propter quod venit in mundum; siquidem tota lex et omnes prophetæ in Christum desinunt, et illa quæ olim dicta fuerunt aliquo modo spectant ad ipsum, etiam quæ in populo contingunt, cuius caput est Christus. Et serpens fuit exaltatus in deserto, et populus illam intuens sanatus a morsibus, et nihil tameo minus typus fuit Christi. (Orusius.)

VERS. 2. — VOCABERUNT EOS, SIC ABIERUNT A FACIE EORUM. Israhelitas, me jubente, ab Egypto reduxerunt Moyses et Aaron, duces illis in desertu fuere: at, si neglectis, populus adversus illas seditionem instituit Propheta, qui Moysi succéderet et Aarohi, Israhel ab erroribus revocare nunquam desiderunt: at populis, datis humeris, abiérunt à facie eorum. Septuaginta: *Sicut revocabam eos, ita abiérunt a facie mea.* Baali sacrificavere, etc. Optima sententia, melior quam Hebrei: *Vocaberunt eos; sic abiérunt à facie eorum.*

VERS. 5. — EGO QUASI NUTRITUS EPHRAIM; illum sicut gestavi, ut filios pater. Speciat Osee ea Moysis verba, Deut. 1, 31: *In solitudine... portavit te Dominus Deus tuus, ut solet homo gestare parvulum*

filium suum, in omni via per quam ambulasti, donec veneritis ad locum istum. » Et Deut. 52, 2: « Sicut Aquila... pulos suos... expandit alas suas, et aspergit eum, atque portavit, » etc.

NESCIENT QUOD CERABE KOS. Ut ager impatiens, et febris fervore agitatus, leges sanctio[n]esque meas abjecere, cum haec salubriter illis essent medicamenta, quibus ilorum superbiam et superstitionem curabam.

VERS. 4. — IN FUNDICIA ADAM TRAHAM EOS, IN VINCULIS CHARITATIS; suavissimi usus sum argumentis, quibus hominis animus, amoris capax, moveret. Immerito queruntur, ma ita illos traxisse ceu bestias vel servos, qui secerant imperii et vi compelluntur; ut homines rationis compotes, ceu pater illis, illos egredi. Verunt nonnulli: In fundice Adam traham eos; talen illis me exhibui, qualem Adam, quem in terrestri Paradiso posui: ita illos in terram facte et melle fluentem induxi. At ubi, flagitia sectantes, primi parenti conatim imitati sunt, illis profecto ab amonissimā cā regione ejeci, polliciter tamē mītora, si resipuerint. Veteres tamen omnes Adam generēcē pro homine usurpavērē. Ita legitur 2 Reg. 7, 19: *Ista est lex Adam; scilicet, modus institutio[n]e hominum vita; opera Ada, Eccl. 53, 24, gesta homini, plague filiorum Adam, 2 Reg. 7, 14, mala quibus Deus homines punire consuevit. Alter legunt Septuaginta: In correptione hominū extendi eos, in vinculis charitatis meæ. Quæ verba obscurissima sunt.*

ERO EIS QUASI EXALTANS JUGUM SUPER MAXILLAS EORUM; ET DEMINUAD AM EUM UT VESCRETERET. Humanissimè illos egredi; ac nōtū intolerabilis illus jugo non oppreserit, verum etiam illas solvi, frenum absoluī, quo ipsorum ora claudebantur. Ita laboribus non obrui, ut illorum ora solverint, et cibos abunde suppeditarint. Pergit probare id, quod paulo ante asseruit, sese illos traxisse vinculis hominis, vel humilitatis. Reddi potest Hebreus: An eris quasi impone[n]s jugum (renum, cannum) super maxillas eorum? Et porrexi et cibum. Fierine poterit, ut illas sarcinā dureoque imperio obruum, ceu boves sub jacto, qui ipsos manū abo, coturnices illos in cibum mitto, mabe pro ego, ducem illis me praebo?

Septuaginta: « Ero eis quasi alpa perticiens hominem super maxillas ejus. Chaldaeus: Fuit verbum meum quasi agricola bonus, qui allevat humerum bovis, et frena relaxat. Colomella: Cūm ventum erit ad versuram, in priorem partem jugum propellat, et boves inhibeat, ut colla coram refrigerescant, que coloriter conflagant, nisi assiduè refrigerarentur, et ex eo tumor, ac deinde ulcera invadunt. »

VERS. 5. — NON REVERTERETUR IN TERRAM EGYPTI, ET ASUR IPSE REX EJUS. Omnia illorum molimina eventaram. Egyptio sese dedere meditatur; illius open postulavit Osee; nullus erit hujus molimini exitus; illis ego Assyria tradam; illis expugnabit Salmansar, et captivos traham. Vel: Cum adhuc in desertu essent, in Egyptum reverti volebant, habebantque calamitatis loco Egyptum reliquise, Num. 11, 4; 14

et seq.; at cūm meam erga ipsos benevolentiam frustari non cessent, meque regem habere nolint, Assyrini illos regibus subjiciam. Arguit Israelitas supra, 9, 5, quid in Egyptum redierit; pergit eadem aliquibus in locis objicere: at quanvis Egyptiorum open postulaverint, et ex iis nonnulli, qui Assyriorum arma fagerunt, in Egyptum elapsi sint, verisimile nihilominus dicitur, Israel illis non redisse eo modo quo cogitaverat; nullam enim ibi open, nullum auxilium aut praesidium inventi. Quamobrem sibi ipse non reponnat Osee.

VERS. 6. — COEPIT GLADIUS IN CIVITATIBUS EJUS, ET CONSUMET ELECTOS EJUS, ET COMEDET CAPITA EORUM. Universum Israels regnum post Jeroboamum II, domesticis bellicis discursum est. Ingentes adeo turbae Jeroboami obitum consecuta sunt, ut pax nunquam redierit. Hujus filius Zacharias patri successit. Regnouique duodecam ferme annis tenuit, at bellis ac tumultibus assiduis turbatum. Conspiravit in Zachiariam Scilium, eumque neci dedit. Hunc, post unius mensis regnum, sustulit Manahem; quo rerum potenter, Assyri Israëlitum invaderer coperant. Manahem tyranum confirmavit Phaūl; at open suam plurimi vendidit, & Reg. 15, 19, 20. Manahem successit filius Phaceia, quem, elapsis duobus annis, Phacee Rumele filius interiecit. Cum is, junctis cum Basim rege Syrorum armis, regnum Iuda invaseret, Achaz open poposicet Thegathphalasarri Assyriorum regis, & Reg. 16, 7, 8, 9 et seq., qui Phacee ditio[n]em ingressus, captivas egit tribus Ruben, Gad, Neophthalimi, et dimidiati Manesse. Aliquantid post, Osee filius Ela, necato Phacee, imperium occupavit, & Reg. 15, 30. Turbe, quibus regnum agitabatur, impedimento fuere, ne tunc regni possessionem usurparet; idque post aliquot annos egredi, at fortasse Salmansari open, qui gravissima illi vestigia impraviter, & Reg. 17, 3. Osee Assyriorum imperio se subducere meditante, op regis Egyptiorum, qui amicas ipsi manus promiserat, Salmansar Israëlitum invadens, Samariam obsidione cinctum, at diuturno trium annorum bello expugnati, erexitque. Hinc videlicet bellum incendium ex urbe, a provicia in provinciam, transisse; infirmatim domesticis bellis Israëlis regnum, denique exterini hostis praedam fuisse.

Hebreus fert: Residebit gladius in civitatibus ejus, et consumet vestes ejus, et comedet de consiliis ejus. Bellum ab illis urbibus non discedet, arcus exeretur, vel optimis militis (rectes ejus) consumet, atque eos auferet, quorum consilii populus regi et doceri poterat, consilia ejus. Septuaginta: Informatus est (agrovat) gladius in aribus ejus, et requiecit in manib[us] ejus, et vorabuntur a consiliis suis. Viribus ac virtute caret populus; iuste pondus manibus illorum est ensis; sua ipsorum consilia ipsi nocent; male instituta ipsorum molimina extremerum calamitatum ipsi causa erunt, et sedatio inter ipsos sevicos sua ipsi fortuna pariet.

VERS. 7. — POPULUS MEUS PENDERIT AD REGNUM MEUM. Cūm in capitate genuerit, me queret, opta-

bique, ut versā in misericordiam irā, ad sese revertar. Malis fieri minor disset; ac post tam diuturnam à me absentiam, meaque patientie contemptum, quā ad conversionem vocabatur, me demum ipsi praetolerabunt; libertati restituere cessabo, ut diutius capitatis sue pondus sentiant, ac suavis libertate fruuntur. Jugum imponetur eis simul, quod non aufertur; unus ego solvere illos possum; frustra aliquorū open implorabunt: decreto tempore illos liberabo, post longum pluri[m] annorum curriculum. Hebreus: Populus mens pendebit super redditū meo ad eos (vel ipsorum redditū ad me) super jugum clamabunt (vel ad Altissimum), nemo auferet jugum. Nem surgit, ut ad me redeat, vel convertatur; sive nemorū surgit, ut illis open ferat. Septuaginta: Populus mens suspensus erit in loco exilii sui, et Dominus super honorificā ipsius trascetur (vel, super ea quae ipsi colunt fortassis idola); et non eriget eos. Ex hac versionum varietate ampliū vocum Hebreorum intellige.

VERS. 8. — QUONIODO BABO TE EPHRAIM, PROTEGAN TE ISRAEL? Ad verbum: *Clyppes ero tibi?* Misericordia malorum Deus, quid in caput suum Ephraim provocavit, cui pater amonissimus; ac eum iudex æquissimus sit, facere non potest, quia pro æquo iure flagitia puniat. Cogor te pleceri ut Adamam ac Schoenam, nequissimas urbes, igne colestis nra cum Sodomā et Gomorrā crematas, Genes. 19, 24; Deuter. 29, 25: qui fieri poterit, ut severo ades supplicio in vos animaduertatur? At qui vos tuar, atque impune obire patiar, cum innumeris adeo flagitia tenemantur? Reddi potest Hebreus: Quoniodō dabo te, Ephraim? desirant te, Israel? Hac interpretatio multò aptior videtur. Septuaginta: Quid faciam te, Ephraim? protegam te, Israel?

VERS. 9. — NON CONVERTAR UT DISPERDAM EPHRAIM. Iterum non convertar, ut illum penitus deleam: contentus ero malis, quia haec tenetur. Is non sum, qui nullam quietem nōrū, donec hostes penitus contrivero atque confregero: fugasse contentus sum, vel dejocuisse, illosque coram humi stratis, clementiam implorantes, intueri: *Quoniam Deus ego, et non homo. Inordinatus humana ira leges non sequor; minime vereor, ne hostis mens mea fugiat, aut fallat; vel denique me fortior efficiatur, aut imbecillitati mea vel inconsideratione illudat. Meis semper in manibus est: Deus ego, non homo; punitio mihi corrigam, non ut pēndam; leternā ultione non scivo, nisi in contumacia, quia ad finem usque beneficē meis meque misericordia abutuntur.*

In medio tui sanctus, et non ingrediar civitatem. Olim, Sodomam et Gomorrā eversurus, Abraham promiserat fore ut, si vel decem justos Solome invenirent, ubi parcerent, Gen. 18, 37; at si vel unum inter vos invenero, in urbes vestras non veniam, ut illas perduam. Alter: Sunt inter vos p[er] aliquot viri; sanctos videt prophetas, veluti Oseen, Amosum, Joelem, Abdiam, et justos veluti Tobit; vestras igitur tribus non ingrediar, eas eversurus; populi partem servabo, ne Israëlis genus omnino pereat.

Sive: Homo non sum, neque urbium crīs, qui non nisi injuriam et ultionem in hostes spirem: Dei, non hominum more punio.

VERS. 10. — POST DOMINUM AMBULABUNT, QUASI LEO RUGIET. Cūm ad officium redierit Israel, ac Dominum secutus fuerit, constanti legum illius obsequio, tunc Deus eum leo rugiet, populosque terribilit; et qui haec nos populū captivum tenuerint, liberum mittent, et Israel in patriam revertetur. Dei comparatio cum rugiente leone, hominesque ac feras rugitibus terrene, scriptoribus sacris est familiaris, Amos, 1, 2, 5, 8, et Jerem., 23, 30; Jos. 5, 16; his loquendi formulis sacer terror inspiratur, ac supremum omnipotens in res creatas imperium describatur. Leonis instar rugiet Deus, ejusque vox ad extremos usque maris fines sonabit; terribuntur pisces; et avolabunt populus mens quasi avis ex Egypto, et quasi columba de terra Assyriorum: et calocabo eos in domibus suis, dicit Dominus. Absoluta potestate loquitur, neglectis omnibus vicibus, quibus libertas populi juvabitur. Sui unius vires a nobis spectari jubet.

FORIBAVIDENT FILII MARIS. Theologetus absolutus de pisibus explicit; ali de maritimis remotisque trans mare gentibus: vel de populis navigationis assecutis, velut Pheniciis, vel Egyptis, aut Babylonis. Molo de Hebreis in insulas remotasque regiones classi interpretari. Nimurū, hi quoadmodum ceteri, rugitibus leonis intelligent, ac denique in patriam revertentur.

VERS. 11. — AVOLABUNT QUASI AVIS EX EGYPTO; cu[m] avus laqueo clausa, in patrias sedes redibunt. Israëlitarum plurimi, ut vidimus, supra, 9, 5, in Egyptum fegerant, capta per Salmanasaram Samaria. Ibi vero animaduertitus plerosque ex iis, qui eō fugerint, sepeluntur in ea regione inveniente. Id tamen minime prohibuit quin ingens eorum numerus ad Cyri atatem usque, vel eo posteriorē, ibi fuerit; quo enim anno Israëlitū hi ex Egypto redierint ignoramus est: fortasse sub Alexandro Magno, vel eo seorsim. Vide nostram dissertationem, quā disputavimus utrum decem tribus ē captivitate redierint.

VERS. 12. — CIRCUMDEDIT ME IN NEGATIONE EPHRAIM. Date milii fidelis deficit; meo à fugere discessit; vel, simulatione me fallere conatus est, mei cultum cum simulariorum religiosi conjungens, 5 Reg. 18, 21. Satis mihi fore creditur imperfectam religionem, animumque inter me auresque viuissim divisum. Ad verbum: Circumdedit me in mendacio,

JUDAS AUTEM TESTIS DESCENDIT CUM DEO. Cūm Ephraim, affectio cultu meo, aureosque vitulos Dei lohi habens, me rejecti, 5 Reg. 12, 28, obsequiis meis harerit Judas, meque Deum sumi esse publicè profitetur. Reddi potest Hebreus: Et Iudas dominatur cum Deo, et erga sancta fidelis est, erga Sanctu[m]um, sacrificia, ritus sacros. Regnum illi servat Deus, fidei causa, quā in obsequio manet. Septuaginta: Nunc noxit eos Dominus, et populus sanctus nominabitur Dei. Jude nomen cum praecedentibus ita jungit: Fidei defactum impie dominus Israel et Jude: at nam

rexit eos Deus, etc. Narrant Judæi, cùm egredens ab *Egyptio* populus ad *Erythræum* pervenisset, hinc montibus, inde mari clausus, premente à tergo vestigia Pharaonis, ceteras tribus animo cecidisse, vel sese *Egyptius* dedere, vel arma in illos vertere meditatas, cùm nemo apertum Moysis jussi maris alveum subire auderet; solam verò tribum *Juda*, eximia fide et hoc versiculo exorditur.

CAPUT XII.

1. Ephraim pascit ventum, et sequitur astum: tota die mendacium et vistitatem multiplicat: et fedus cum Assyris init, et oleum in *Egyptum* ferabat.

2. Judicium ergo Domini cum *Juda*, et visitatio super Jacob: iuxta vias ejus, et iuxta adventiones ejus reddet ei.

3. In utero supplavit fratrem suum: et in mortuitate sua directus est cum angelo.

4. Et invalidi ad angelum, et confortatus est: flevit, et rogavit eum: in Bethel invenit eum, et ibi locutus est nobiscum.

5. Et Dominus Deus exercitum, Dominus memoria ejus.

6. Et tu ad Deum tuum converteris: misericordiam et judicium custodi, et spera in Deo tuo semper.

7. Chanaan, in manu ejus statera dolosa: calamitatem dilicit.

8. Et dixit Ephraim: Verbum tuum dives effectus sum: inventi idolum mihi: omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem, quam peccavi.

9. Et ego Dominus Deus tuus ex terra *Egypti*, adhuc sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis.

10. Et locutus sum super prophetas: et ego visionem multiplicavi, et in manu prophetarum assimilatus sum.

11. Si Galaad idolum, ergo frustra erant in Galgalibus immortales: nam et altaria eorum quasi asceri sulari agri.

12. Fugit Jacob in regionem Syrie, et servitus Israel in uxore, et in uxorem servavit.

13. In prophetâ autem eduxit Dominus Israel de *Egypto*: et in prophetâ servatus est.

14. Ad Iacobundiam me provocavit Ephraim in amaritudinis suis: et sanguis ejus super eum veniet, et opprobrium ejus restituet ei Dominus suus.

VERS. 1. — *EPHRAIM PASCIT VENTUM, ET SEQUITUR ASTUM*: vanâ spe inanibusque imaginibus pascit. Hebreus ad verbum: *Ephraim pascitur vento, et persequitur eum*. Eurus ventus est urens, ac maxime perniciosa, innumeros in *Egypto* aliquis locis ab eo perlati morbos parit. Israelis rex Manahem Phul regem Assyriorum in sui præsidium accersit, ut in occupato Israel regno confirmentur, eodemque tempore munera ad *Egypti* regem misse creditur, ut illius amicitiam ac benevolentiam sibi compararet: *Fedus cum Assyris init, et oleum in Egyptum ferabat*. Hac tamen solertia medium inutilis, verum etiam perniciosa illi futura est. Illum deseret *Egyptius*, et Assyrus opprimet. *Totidem mendacium et vistitatem*

virtute, mare ingressam, ceteris exemplum dedisse, quoniam brem et regnum eadē constantia meruisse, atque hoc ipsum facinus à propheta spectari. At *Judeorum narrationes* fidei parum asserte sunt, atque haec ipsa nihil habet, quo dignior fide, quād ceterae ex eodem fonte delatae, censeatur. In Hebraicis Bibliis caput 12 ab hoc versiculo exorditur.

CHAPITRE XII.

1. Ephraim se repait de vent: il poursuit le vent du midi; il ajoute tous les jours mensonge sur mensonge, et violences sur violences: il a fait alliance avec les Assyriens, et il a rapporté son huile en Egypte.

2. C'est pourquoi le Seigneur entrera en jugement avec *Juda*, et il va visiter Jacob dans sa colère: il lui rendra selon ses voies, et selon le mérite de ses œuvres.

3. Jacob leur père supplanta dans le sein de sa mère son frère *Esau*, et Dieu le rendit assez fort pour lutter contre un ange.

4. Et après avoir prévalu contre l'ange qui céda à ses forces, il le conjura avec larmes de le bénir. Il l'avait trouvée à Béthel; et c'est là que le Seigneur nous parla à tous.

5. Et le Seigneur Dieu des armées devint dès lors son Seigneur, et l'objet perpétuel de son souvenir.

6. Convertissez-vous donc à votre Dieu, ô Israël! gardez la miséricorde et la justice, et espérez toujours en votre Dieu.

7. Mais Chanaan tient en sa main une balance trompeuse: il se plait à opprimer.

8. Ephraim a dit: Je n'ai pas laissé de devenir riche; j'ai éprouvé que l'idole m'était favorable; l'on ne trouvera point, dans toute ma conduite, que j'aie commis aucune iniquité qui me rende criminel.

9. Cependant c'est moi qui suis le Seigneur votre Dieu, qui vous ai tirés de l'*Egypte*, et qui vous ai fait gouter dans vos maisons le repos des fêtes de fêtes.

10. C'est moi qui ai parlé aux prophètes: je les ai instruits par un grand nombre de visions, et ils m'ont rapporté à vous sous des images différentes.

11. Si Galaad a une idole, c'est bien en vain que vous allez offrir tant de sacrifices aux bœufs de Galal: car leurs autels ne sont plus que des monceaux de pierres, comme ceux que l'on trouve dans les champs.

12. Jacob a été réduit à fuir en Syrie, et Israel a été obligé de servir et de garder les troupeaux pour obtenir une femme.

13. Après cela le Seigneur fit sortir Israel de l'*Egypte*, par un prophète, et il l'a toujours conservé par un prophète.

14. Cependant je n'ai trouvé dans Ephraim que de l'ameritume et des sujets de m'irriter contre lui; c'est pourquoi je ferai retourner sur lui le sang qu'il a répandu; et son Seigneur le couvrira de l'opprobre qu'il a mérité.

COMMENTARIUM.

multiplicat. Mendacia mendaciis, injurias injurias multiplicat: luculentissima perfidie sue argumenta præbtere non cessat; quoniam novas in se armatas provocabit.

Optimum etiam de Osee filio Ela, ultimo Israelitarum rege, explicatur. Vanâ spe pascitur, ac futurum sperat, ut Salmanasarum Assyria regem fallat mendacis, novisque in dies fedibus, que violare pro opportunitate non neglit. Eodem tempore clam cum *Egyptiorum* rege agit, ad Suam oleum aliasque merces mittit, ut illius amicitiam sibi comparet: seipsum fallit, sibiique et regno exitum patet: *Vistitatem multiplicat*. Posterior haec explicatio probabilissima omnium videtur; non enim Manahem, ut

Osee amicitiam regis *Egyptiorum* quasvisse legitur, 4 Reg. 17, 4. Addit, quod hic 43, v. 15, Salamanas *Eurus* dicitur, ventus urens, ex deserto profectus, atque Israëlis torrentes siccaturus. Narrat propheta, missum ab Israelitum rege oleum in *Egyptum*; oleum enim Judeæ præstantissimum omnium earum regionum erat. Describens Ezechiel, cap. 27, 17, ea que ab unaquaque gente ad Tyrias nundinas deferebantur, trituum; mel et oleum Israëli detulisse narrat. His porro nominibus continentur omnia, que in *Egyptum* velebantur, seu munericis loco seu vulgaris. Septuag.: *Ephraim malus est spiritus; persecutus est ventum urentem tota die; inutilis et vana multiplicat, et fedus cum Assyris init, et oleum in Egyptum vendit*.

VERS. 2. — JUDICIUM DOMINI CUM JUDA. Reliquia hujus libri Judam et Israëlem spectant. Ingrati utrumque animi argut, siue divinum furorum minister. Porro ut illorum perfidia nequitiamque luculentius ob oculos ponat, Jacobi, communis illorum patris, justitiam, obedientiam ac religionem commendat, vers. 3, 4, 5, 12; beneficia, quibus a Deo post egressum ex *Egypto* cumulati sunt, in mente recusat, vers. 9, 15; Ezech. 43, 4, 5; tum de ipsorum regibus agit, cap. 10, 11, 12, deque ingratisse instituto, quo ipsum habere principem ducentem renuerunt. His vero narratis, eadem expendit, horat, arguit, ministrat. Ita pergit toto hoc capite, ac duobus que proximè consequuntur. Hebreus ad verbum: *Li domino est cum Juda*, etc. Certè ea que sequuntur, quandam jurgij aut objurgationis speciem pra se ferunt.

VERS. 3. — IN UTERO SUPPLANTAVIT FRATREM SUUM. Res est notissima. Vide Genes. 13, 25, Jacob infans, fratri talum manu tenens, veluti imagine predicatur, quid olim ipse facturus esset, fratrem supplantatus.

In FORTITUDINE SUA DIRECTUS EST CUM ANGELO. Satis virium habuit, ut⁺ angelum superaret. Hebreus: *In robore suo prevaluit* (dominus est, princeps fuit) adversus Dominum, vel angelum. Hebreica vox *Elohim* non modo pro vero Deo usurpatur, verum pro angelis, spiritualibus terrenis principibus. Septuag.: *In labore suo valuit contra Deum*: conatu suo angelum una lactentem supervavit. Deus appellatur in Genesi 52, 28, et hic, v. 4, nomen angelii expressum habet.

VERS. 4. — FLEVIT, ET ROGAVIT EUM. Flevisse Jacob, in Genesi non legitur. Septuag.: *Fleverunt, et supplicaverunt mihi*. Flentes rogavimus.

In BETHEL INVENTUS EUM, ET IBI LOCUTUS EST NODIS-CUM. Ad Bethel Deus Jacobo promisit fore, ut illius soboles instar arenae maris augereatur, ipse populus omnibus in illius posteris benedicetur, Jacobus beneficiis cumularet, illici Chananiæ item hereditatis nomine largiretur, Gen. 28, 15, 14, 15. Id porrò optimè à propheta dicitur, loqui cum Israelitis, vel pro Israelitis: *Ibi locutus est nobiscum*. Hanc Dei

visionem, Jacob in Bethel oblatam, datâ operâ ur-

get, ut Israelitas arguat, quod ejus loci sanctitatem vitulorum aureorum superstitione violaverint. Septuag.: *In domo iniquitatis* (vel in domo On) *invenient me*: ibi locutus est ad eos. Numen fuisse On, censem Theodoretus. At certè idem nomen est atque Aven; qua vox Hebreæ iniquitatem sonat, seu vanitatem; unde nomen *Beth-Aven*. Capillus, ac deinde Grotius animadvertisunt, uno puncto mutato in Hebreo legi posse: *Locutus est cum eo*, pro, *locutus est nobiscum*.

VERS. 5. — DOMINUS MEMORIALE EIUS (1). Dominum, Jehovah, elegit Jacob Deum sibi, perpetuum religiosus esse argumentum. Vel collecto simul toto versiculo: *Jehovah Deus exercitum, Deus cujus nomen Jehovah*, ad Jacobum verba fecit in Bethel. *Memorale* hic significat nomen, quo quis apud exteros noscitur, quo illum nuncupant cultores sui, cùm illius meminere.

VERS. 7. — CHANAAN, IN MANU EIUS STATERA DOLOSA. Phenices, Chanaani nomine hic designati, negotiatio potissimum operam dabant. Ceteri Palestines, Syrie, Cœlesyria et Idumæi populi agricultura occupabantur, Strabo, I. 16. *Chanaan* interdum generice pro mercatore usurpat. Hic *Ephraim* significat, nequitia et fraude Pheniciis pareat. Phenicum no-

(1) Et DOMINUS (vel, *Jehova est*), DEUS EXERCITUM (sub exercitus nomine comprehenduntur), Deut. 4, 19 et Angel., Neh. 9, 6; et anima humana, Gen. 2, v. 4; et demones, 2 Reg. 22, v. 19; q. d.: Est summus omnium creaturarum imperator. DOMINES MEMORIALE, vel, monumentum, Liv. Heb. *memoria ejus*, id est, nomen ejus perpetuum, Item quod Amos 9, 6: *Jehova nomen ejus*. Sic Psal. 50, 5, *monumentum sanctissimum nomen sanctum vocatur*. Nomen quod populo ipsius in memoriam recusat potenter et veraciter est. Videatur invenire, Jehovah, sicut præstis promissionem de danda ipsi terra Chanaan pro omnipotenti sua, sic pro eadem omnipotenti præstabilitum etiam alia que promisit, puta conservationem in terra Chanaan, si obediens mandatis ejus, *Memorale*, id est, nomen quo agnosceris. Is. Deus qui per angelum se patet, qui promisit, qui locutus est nobiscum, est longe potentissimum: nulla mala tanta sunt de quibus vos liberare non possit. Nolite igit potenter ejus diligere. Unde ergo studium vestrum caputq. præfisia Assyriorum et idolorum? cur non ad eum recurritis? Aliud hoc est argumentum ad resipicentiam. Ali: *Alipi Jova Deus armipotens et eis ejus commemoratio*. Jovem in memoriam habebat celebratque: vos quoque illius religionem dicitis imitari, si vallis eamdem cum illo felicitatem consequi. Aliud hoc cum præcedentibus alter connectunt. Ocepnatio est. Objiciunt Israelites: Nos Deum, quem à nobis desecutum dies, in vitulis colimus. Respondet propheta: Non potestis cum Deo alios colere, quia ipse solus est Deus, qui neque alio nomine velit appellari, neque alter colit, quād ipse præscipit in verbo suo, in quo memoria ejus hinc inde incelicatur. Misi ita cohædere videatur: *Ac sanè Domini Dei exercitum*, qui haec scilicet tanta in Jacob patre eibit, *memoriam est Jehovah*, nomen scilicet illud substantiae ejus, quod ejus omnipotentiam propriamque naturam demonstrat. Itaque nil mirum si habeat Jacob præstiti, cùm nomen habeat admirandum. In *Exodus* relativum non ad Jacob sed ad Deum, referendum est, ut respondat. Exod. 8, 15. (Synopsis.)

men malè olim accipiebatur pro homine nequam, as-
tuto et doloso. Homer., Odys. 24, 287 :

Δὴ τὸν φίνεν θάσον ἀντὶς ἀπαντάται οὐδέ.
Τρόπους δὲ διὰ πολλὰ καὶ ἀποστόπων λέγεται.

Confer Leviticus 19, 56. Perspèct Scriptura queritur de fraude, et dolo mercatorum, et iniquitate Iudeorum, ac vienarum gentium. Nec Phenicii, et Carthaginenses ex nomine melius audiebant, quod in commerciis fidei essent dolose. Sinenses omnium quotquot in orbe hominum gens sunt astutissima, nec in commerciis sinceritas persuaderi illis unquam potuit. Qui cum illis negotiantur, suam secum statern ferre coguntur: singulis verò mercatoribus statere præstat sunt tres: altera ad emendum, alia ad vendendum, tercia in usus proprios. Iisdem moribus fuisse credo Chananeos, et fortè etiam Iudeos mercatores. Nec hodiè pariter Judeorum fides in commerciis laudatur. Chananeus es, statern dolos manu gerens, opesque qualibet arte comparans: *Ca-
lamianum dilexit*, injurian, vim, fraudem: nihil nisi fratrum oppressionem querit ut ipse illorum opibus crescat. Solent prophetæ ea, de quibus agunt, tropicis nominibus appellare bonam malamne illorum naturam significantibus. Ita Hierosolymam *Liberam*, Romanum *Babylonem*, Agyptum regem *megum Cro-
codilum*, atque altera alia nuncupant. Nihil gravius esse poterat Israelita, quam Chananei appellatio, Dan. 13, 56; Ezech. 16, 3.

Vers. 8. — DIVIS EFFECTUS SUM, INVENI IDOLUM MINI. Sibi ipse gratulator Israel de opibus comparatis, male artis oblitus, quā ipsas comparavit. Neglectis aliorum expositionibus, quibus doli et malefici assessorum, parastarum tantummodo divitiarum meminit. Reidi potest: *Dives effectus sum: inveni va-
riatum mihi*. Vel ex aliis: *Inveni opes mili, fortunæ,
bona*. Septuaginta: *Inveni refrigerium mihi ipsi*. Chaldeus: *Nasci sumus nobis rapinam*. Hebraica vox Aven frequenter pro variante, vibile, idolo usurpat. Eo autem nomine optimè donantur opes, quae avarorum dili sunt: *Avarus, quod est idolorum servitus*, inquit S. Paulus, Ephes. 5, 5, queque in ista specie amatores suos ac dominos fallunt: *Fallacia seu de-
ceptione divitiarum*, Matth. 15, 32; Marc. 4, 19.

OMNES LABORES MEI NON INVENTENT MIHI INQUITATUM, QUAM PECCAVI. In iis que gesti, nihil omnino inventum, quod peccarim, cuius causa sim reus. Vel: Nihil penitus in me damnum est aut ex iis que muti comparavi, aut opum parandarum arte. Opes meæ me judicio non postulabant, ut damner, Jacobii 3, 2, 3.

Vers. 9. — ECCE... DEUS TUUS EX TERRA EGYPTI. Vel: Deus tuus factus sum; tu me elegisti, ab egressu ex Egypto. Igitur est fidelis Deus inter et Israelem ad Sinai potissimum; cuius fidelis causa Deus *Iehovah* Israelem veluti hereditatem populumque suum accepit; Israel verò Deo *Iehoue* se obtulerat peruturum politiebatur, Exod. 19, 4, 5, 6 et seq., et 24, 3. Ab eo

tempore, Deus populum tueri, et promisorum fidem explore nunquam desit; populus tamen nomini perfidiam rependit.

ADHUC SEDERE TE FACIAM IN TABERNACULIS, SICUT IN QUIBUS FESTIVITATIBUS. Tabernaculorum, quā populus diebus septem sub arborum ramis, veteris per deser-
tum itineris memoriam, degebat. Revocabo te ab ex-
silio, quod per prophetas ministratus sum, tunc ad templum revertor, festas Tabernaculorum dies, ut olim, celebraturus. Sive: Tuis te sedibus restitutum: illi quiete et festorum diuinum letitiae frueris. Theodoreus hic minus videt: Dissipabo te, et sub tento-
ris, quemadmodum olim in solitudine, vivere te cogam.

Vers. 10. — IN MANU PROPHETARUM ASSIMILATUS SUM. Variis sub imaginibus me tibi exhibuimus prophete, ita ut vel ipsis sensibus me agnosceres, atque adeò tibi me descripseris, ut quis ego sim, satis intelligeres. Nullus tibi excusationis locus est, ut ignoratiam causieris, quasi me tibi suis non ostenderem. Prophetas meos meo nomine et auctoritate instruxi, ut te aliquocentur. Horum hominum à me electorum persona, vita genos, gesta, sermones meam tibi amplitudinem, justitiam, bonitatem nuntiant. Christum Jesum, qui legis se prophetarum filius est, veteres prophetæ variis sub imaginibus descripsisse: obique in propria occurrit Christi ortus, vita, labores, institiones, mors, gentium electio. Ex quibus Ecclesiæ easilesceret, Iudeo-ratio probatio. Nupera quidam Hebreus reddunt: *Per prophetas proposul*, vel proponam similitudines. Per servos meos sermonem ad vos habui; magnunque hebas modi hominum numerum, vos meo nomine aliquotem, propositis parabolis tropicisque sermonibus, quibus doceremini, inter vos constituti.

Vers. 11. — SI GALAAD IDOLUM, ERGO FRUSTRA ERANT IN GALCAL BONES IMMOLANTES. Frustra boves diis matatii in Galal, cùm tam multa fuerint in Galal numina, quibus minimè repugnabantur. Galaditæ captivi à Theglathphasaros rapti sunt, 4 Reg. 15, 29. An futurum speratis, ut simulacra Galal, quibus sacra facitis, validiora sint Galaditicis? Reidi potest Hebreus: *Si Galad est vanitas, certè frusta in Galal boves mactant*. Si arcæ et simulacra Galaditæ minime profuere, his meliora putatis idola, quæ in Galal veneramini? Septuaginta: Interpretum codices dissident. Theodoreus et S. Hieronymus legobant: *Si Galad non est, igitur mendaces erant principes in Galal sacrificantes*? Romana editio legit utroque in loco Galal, et Complutensis Galal. At veteris Theodorei et S. Hieronymi lectio probabilior est. Si Galal jam non est, si Galaditæ rapti sunt in captivitatem, cur principes Iuda sacrificare pungent in Galal? Nonne mendaces sunt ad deceptores, si obsequium ac fiduciam simulacrum erga Deos inanissimos, qui in Galal coluntur? Ferine potest, ut bona fide sinceroque animo sacra faciant diis, quos maximè imbecilles nōrunt? Vidimus Osee 9, 15, culta fuisse in Galal simulacra.

NAM ET ALTARIA EORUM QUASI ACERVI SUPER SULCUS AGRI. Altaria Galad eversa sunt ac diruta, iis lapidum acervis, quæ in agris ac lapidosis vineis colliguntur, similia. Septuag.: *Altaria eorum ut testudines super humum agrum*. Theodotion: *Ut colles, acervi humus vel arenæ in agris*. Iobr.: *Altaria eorum quasi acervi super sulcos agrum*; ita passim occurrunt, uti glebae in sulcis, vel acervi lapidum in agris cultis ac lapidosis. Invitis hinc minis et Galaditarum exemplo, altaria ita passim statuere, ut nubilo frequentiores occurrant in agris sulci. Hyperbolè.

Vers. 12. — FEGIT JACOB IN REGIONE SYRIÆ, ET SERVIVIT ISRAEL IN UXORE, ET IN UXORE SERVAVIT, custos gregum fuit, ut uxores sibi compararet. Hebrews habet: *Fugit in agrum Aram*, scilicet in Mesopotamiam, altera *Padæ Aram*, Mesopotamiam campestrem, uti opponitur parti montibus asperis. Labani servavit, Racheli et Lise causâ; greges serceri servavit, ut uxores emerat, ex illius temporis et regionis more, Gen. 29. Redit ad Jacobi historiam;

CAPUT XIII.

1. Loquente Ephraim, horror invasit Israel: et defecit in Baal, et mortuus est.

2. Et nunc addiderunt ad peccandum: feceruntque sibi confitile de argento suo quasi similitudinem idolorum, factura artificum totum est: his ipsis dicunt: *Immatole, homines, vitulos adorantes*.

3. Idcirco erunt quasi nubes matutina, et sicut ros matutinus præterentes: sicut pulvis turbine raptus ex aere, et sicut fumus de fumario.

4. Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Egypti: et Deum absque me nescies, et salvator non est praeter me.

5. Ego cognovi te in deserto, in terra solitudinis.

6. Juxta pasca sua adimplenti sunt, et saturati sunt: et levaverunt cor suum, et oblitus sunt mei.

7. Et ego ero ies quasi leona, sicut pardus in via Assyriorum.

8. Occurrat eis quasi ursa raptis catulis: et dirumpant interiora Ieronimi eorum: et consumant eos ibi quasi leo: bestia agri sinet eis.

9. Perditio tua, Israel: tantummodo in me auxilium tuum.

10. Ubi est rex tuus? maximè nunc salvet te in omnibus urbis tuis: et judices tui, de quibus dixisti: Da mihi regem, et principes.

11. Dabo tibi regem in furore meo, et auferam in indignatione mea.

12. Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum peccatum ejus.

13. Dolores parturientis venient ei: ipse filias non sapient: nunc enim non stabit in contritione filiorum.

14. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua, ó mors. Morsus tuus ero, inferne: consolatio abscondita est ab oculis meis.

quam v. 4 intermiscerat. Quæ hic habet de Jacobi fugâ in Mesopotamiam, convenient cum iis qua paulò ante dixerat de Galad, ubi profana aras exercent Israelites, cum illorum patens Jacob, è Mesopotamia redux, sui cum Labano fœderis monumentum ibi statuisset, Gen. 31, 46, 47.

Vers. 15. — IN PROPHETA EDIXIT DOMINUS ISRAEL IN EGYPTO, per Moysen scilicet per deserto duxit, ut pastor gregem duxit ac servat. Moysi successit Josue in populi imperio; qui in Galal sistens, primus Pascha celebravit, populumque circummissione initiativ. Ibi nunc idolis sacra facit. O ingratu exemplum!

Vers. 16. — AD IRACUNDIAM ME PROVOCAVIT EPHRAIM IN AMARITUDINIBUS SUIS. Vel: Me irritavit Ephraim desditionibus suis, molestias quas milii exhibuit, dolore quo me obruit.

SANGUIS EIUS SUPER EUM VENIET. Vel: Si extremis illum supplicis affero, sibi ipse capam adscribat, quippe que meruit.

CHAPITRE XIII.

1. A la parole d'Ephraïm, la frayeur a saisi Israël: il a péché jusqu'à adorer Baal, et il s'est donné la mort.

2. Ils ont ajouté ensuite péché sur péché; ils ont employé leur artisan à se forger des statues semblables aux idoles qui ne sont que l'œuvre d'un artisan; et après cela, ils disent: O hommes! qui adorerez les yeux, velez sacrifier.

3. C'est pourquoi ils seront dissipés comme les nuages du point du jour, comme la rosée qui se séche au matin, comme la poussière qu'un tourbillon emporte de l'air, et comme la fumée se perdant, par la cheminée.

4. Mais c'est moi qui suis le Seigneur votre Dieu, qui vous ai tirés de l'Egypte: vous ne connaîtrez point d'autre Dieu que moi, et nul autre que moi n'a été votre sauveur.

5. J'ai eu soin de vous dans le désert, dans une terre de solitude.

6. Ils se sont remplis et rassasiés à proportion de l'abondance de leurs pâturages; et après cela ils ont éteint leur cœur, et ils m'ont oublié.

7. Et moi aussi je serai pour eux comme une lionne, comme un léopard, sur le chemin de l'Assyrie.

8. Je courrai sur eux, comme une ourse à qui l'on a ravi ses petits; je leur déchirerai les entrailles jusqu'au cœur: je les dévorrai là, comme fait un lion; les bêtes féroches les déchireront.

9. Votre perte, ô Israël! ne vient que de vous: et nous ne pouvons attendre du secours que de moi.

10. Qu'est devenu votre roi? Qu'il vous sauve maintenant avec toutes vos villes, que vos gouverneurs vous sauvent, eux dont vous avez dit: Donnez-moi un roi et des princes.

11. Je vous ai donné un roi dans ma fureur, et je vous l'ôterai dans ma colère.

12. Toutes les iniquités d'Ephraïm sont liées ensemble. Son péché est mis en réserve.

13. Ephraïm sera comme une femme qui est surprise par les douleurs de l'enfancement; il est comme un enfant sans raison; mais un jour il sera exterminé dans le carnage de tout son peuple.

14. Je les délivrerai de la puissance de la mort; je les rachèterai de la mort. O mort! je serai ta mort; ô enfer! je serai ta ruine. Mais jusqu'à présent je ne vois rien qui me console.

15. Quia ipse inter fratres dividet : adducet urentem ventum Dominus de deserto ascendentem : et siccabit venas ejus, et desolabit fontem ejus : et ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — LOQUENTE EPHRAIM, HOROR INVASIT ISRAEL. Iis viribus et auctoritate in reliqua tribus, Israëlis regnum componentes, una tribus Ephraim pollebat, ut à loquente, ceteras terror et obsequium occuparet. Apfissimè etiam haec explicatur de Jero-homo, primo decem tribuum rege, quo populum hortante ut Deum deseretur, auresque vitios veneraret, Israel insinuans terror corruptus statim obtemperavit, et mutaverit gloriā suam in similitudinem vitii comedentis femur, Psal. 105, 20. Hebr. : Loquente Ephraim, tremor omnibus erat : extitit ipso caput in Israel, numina coluit, onusque tribus exemplo in crimen traxit. Septuag. : Secundum sermonem Ephraim, ubi locutus est Ephraim, justitia accepit ipse in Israel. Quid sibi velint haec verba, non precipio.

DELIQUIT IN BAL, ET MORTUUS EST. Regnante potissimum Achab, Baalis et Astaroth, Phoeniciorum numerum, cultus Israëlis invasit, 5 Reg. 16, 31. Hactenus notus fuisse cultusque in Israëlo Deus videtur, saltem apud plurimos. At post Achaib regnum, sceleris in dies aucta radices altiores egere. Jam tunc Israël morte damnatus est, exilio, captivitate, ceterisque malis, que in illum apud prophetas leguntur : quin et Deo mortuus erat quodammodo, cùm sententia irrevocabili decreto firma fuerit, ob invitacum obstinatissimum illorum in sceleste constantiam. Mortis nomine solet Scriptura omnia malorum genera complecti, puta morbum, servitudinem, oppressionem, etc. :

Mortis habet nives,
Cum tentis trahitur vita doloribus, Seneca.

VERS. 2. — HIS IPSI DICUNT : IMMOLATE, HOMINES VITIOS ABORANTES, qui vitulos venerantini. Accirima est irrisio prophetarum Domini, ceterorumque Jacoborum Deo fidelium, adversus Israëlitas decem tribum, Moloch et Saturno humanis victimis litantes, dum vitulos aureos venerantur. Proelio quid insania exegi potest, quā divino cultu bestias, inō metallicas bestiarum imagines prosequi, dum homines, ipsique interim liberi muti ignotisque dii inactantur atque impissime crenantur? Humanarum victimarum usum in eā regione frequenter fuisse, nemo ignorat; atque hujus sevitiae exemplis Scriptura passim scatet, Psal. 105, 37; 4 Reg. 21. Varias adiunxit Hebreus explications : Ipsi dicebant : Sacrificantes hominum, id est, qui ex hominibus sacrificant, hi vitulos osculantur. Quicunque sacrificat, vitulos veneratur; Jeroboami legatorumque ipsius voces sunt, et lex Israëlis data, quā vetabatur, ne quis sacra facturus Hierosolymam adiret. Septuag. : Ipsi dicunt : Mactate homines vituli deficiunt. Cū

15. Parce que l'enfer séparera les frères les uns d'avec les autres; le Seigneur fera venir un vent brûlant qui s'élevera du désert, qui séchera les ruisseaux, et qui en fera tarir la source; il lui ravira son trésor et tous ses vases les plus précieux.

COMMENTARIUM.

vitiū aliaeque victimae defecerint, mactandi offerant homines. Chaldeus : Boves vitulus mactant, Hebreus pro adorare fert osculari; solebant, enim veteres, cùm Deos colerent, osculari; cùmque longè absent simulacrum, porrecta prīa ad illud manu, deinde illam religiosè osculabantur. Adorando de tram ad oscula referimus, inquit Plinius, lib. 28, cap. 1. Veterissimi huius moris non semel meminit Scriptura, Job. 31, 27; 3 Reg. 19, 18.

VERS. 3. — QUASI NUBES MATUTINA. Vide Osee 6, 4.

Sicut fumus de fumario, Hebr. : Sicut fumus de fenestra, vel de spiraculo, in pariete aperto, ut egressus pateat fumo; canimus enim Israëli, quibus nos, non utebantur. Septuag. : Sicut vapor ex locustis; qua verba nihil sonant. Hujus porrò obscuritatis causa est Hebreus vocis ambiguitas.

VERS. 4. — DEUS TUS EN TERRA EGYPTI, qui te ex Egypto reduxi; vel, qui me tibi in ipsa egressu ex Egypto Dēm exhibui, te populum meum elegi. Supra 12, 9.

VERS. 5. — EGO COGNOSI TE IN DESERTO, amavi, beneficis affecti. Vel : Tui periculum feci; te indecim ac durissimum gentem esse, expertus sum. Plerique bonam in partem usurpant : Beneficis te cumulavi, mamma alii, aquas abundè prehabui, ita ut in deserto nullā penitū re indigeres. At his beneficis tu abusus es.

VERS. 6. — JUXTA PASCUA, ADIMPLETI SUNT. Simili locutione usus est Moyses, Deut. 52, 15; Incurvatus est dilectus, et recalcitravit : incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum. Israel in uberrimā et fertili regione constitutus, et cùm adhuc in deserto vagaretur, divinis beneficiis cumulatus, omnem Dei memoriam abiecit, ipsunque seditionibus, aerei vituli cultu, flagitiosis sacris Belophoros contemptū et provocavit.

VERS. 7. — ERO EIS QUASI LEANA. Septuag. : Quasi panthera. Illos in iteru ad Assyriam instar leonum persequar; neque durè captivate contentus, illos vel in exilio exigitabo; pardo similis ergo illos ero in via ad Assyriam.

VERS. 8. — QUASI USA RAPTA CATULUS. Ursæ comparatione uitio frequentier Scriptura, ubi furorum extremum describit, 2 Reg. 17, 8; Prov. 17, 12.

DIGRUMPAM INTERIORA JEGORIS. Hebr. : Dilacerabo clausum cordis eorum : pectus dispercam et costas, et intima cordis ac viscera scutabor. Alter : Lacrabo clausum, durum, contumax cor eorum.

VERS. 9. — PERDITO TUA, ISRAEL : TANTUMMO IN ME AUXILIUM TUUM. Tui auctor exiit es, Israel ; opem ex me uno præstolari debes. Vel : Periisti. Israel : præsidium in me uno habes. Alter : Hoc tibi futurum

COMMENTARIUM, CAP. XIII.

est exitium, Israel : unus ego servare te poteram. Septuag. : Exito tuo, Israel, quis auxiliabitur? Editio Sextina legit : Perditio tu, Israel.

VERS. 10. — UBI EST REX TUUS ET JUDICES TU, DE QUIBUS DIXISTI : DA MIHI REGEM? Cūm durissimam captivitatem in remota ignota regione subieris, regum tuorum humanaeque opis, in quibus fiduciam collocaveras, experieris. Senties quām stulte egoris, cūm me mande et imperi presidio te subduxisti. Reges et Judices pro omnibus imperiū administratori bus ponuntur. Judicis nomen pro rege, et regis pro judice interdum usurpatur. Abimelech, Gedeonis successor, rex appellatur, c. 2, v. 5; et Amos, Judic. 19, 6; judicem seu regem Moab peritum ministrat.

VERS. 11. — DABO TIBI REGEM IN FUREO MEO. Sūsum non nisi animi tui contumacia coactus, et sanctissimi prophete contemptu irritatus, dedi, 1 Reg. 8, 5, 7. Eō te adigan, ubi nullus gentis tuae princeps aut rex futurus est, ut sceleris tua, que extremo fines attigere, tuamque perfidiam nunquam intermissam puniam. Alter : Igitur Jeroboam tibi dedi, 5 Reg. 12, 20, cū sevissimum herum, diuturna animi tui, imperis meis reluctantis, contumacia frangenda apfissimum, et Oseen tibi auferam, flagitiis tuis in dies crescentibus irritatus. Sunt denique qui de rege Assyriorum interpretentur. Te ego datus sum Salomonas, irae meæ obsecutus, et Oseen furoris mei causa tibi auferam. Septuag. : Dedi tibi furorum in irâ mæ, et illum habui in fureo meo. Veteres tamen interpres Graci omnes legebant : Abstuli in fureo meo, teste S. Hieronymo. Quemadmodum bonus princeps maximum est Dei beneficium; ita malus, iniquissimum est furoris illius argumentum.

VERS. 12. — COLIGATA EST INJURIAS EPHRAIM, cū fasci virgaria aris aut argenti, quibus olim sum pronumisate utebant; Ephraim peccata penes me probè colligata et clausa tenet : absconditum est apud me peccatum ejus, in seracio meo; neque obitus sum, neque puni: nondum veni animadversionis tempus, at non longè est: Manet alia mente repositum. Illus flagitia est repositor, ubi servatur, eruan, erit, perit, ac terribili gravissimo supplicio puniatur.

VERS. 13. — DOLORES PARTURIENTIS VENIENT EI. Eo minimè cogitante, Dei furor in illum caput sicuti: iniquitas, quā referitus est, seculus, quod ipse concepit, fructum edet, extremaque calamitatem in illum provocabit, supra, 10, 15; Psal. 7, 15. Multe ruris parturientis comparatio cum homine Dei ultionem sentiente, quā illum vitare queat, passim in Scripturā occurrit, Deut. 2, 25; Psal. 47, 7; Isai. 13, 8; Jerem. 4, 31; 6, 24; Mich. 4, 9; 1 Thessal. 5, 5.

IPSE FILIUS NOS SAPIENS : NUNQ. ENIM NON STABIT IN CONTRITIONE FILIOP. Vel : Ephraim filius est contumax, hereditate indugens, iure cadet, ubi superemus paterfamilias Deus hereditatem divisorit : Non stabit in contritione, vel in divisione filiorum; sive, ubi Deus rationes exegrit, iudicium instituerit,

vel posnas in familiā suā exercerit. Recentiores plerique Chaldeum et rabbinos sequuntur, qui mulieris parturientis allegoriam hic servari arbitrantur. Ephraim fatu stolidus, nec se juvans, ut erumpat ex utero. Si quid saperet, nonnulli certè conatur, ut malis, quibus cingitur, se subducere, aut imminentia occuparet.

VERS. 14. — DE MANU MORTIS LIBERATO EOS.... ERO MORS TUA, O MORS, MORSUS TUUS ERO, INTERNE. Post mors, solitum admovet. Deus: predictissimè decem tribum exilio, captivitate et morte, earumdem redditum, libertatem, vitam pollicetur. Haec porrò imago sunt mortis, passionis, ærumparum, resurrectionis et glorie Jesu Christi, cui potissimum convenit vaticinum, literali sensu usurpatum. Mortis et sepulcri nomen captivi et exsulibus impropiè aptatur; at proprium Jesu Christi est crucifix, mortuo, ac sepulcro. Resurrecio, egressus a sepulcro, libertas à morte de Christo Jesu in vitam revocato absque figuram intelligitur; at non aquè eodem sensu de Israëlitis captivitate solitus.

REDDI Hebreus potest: Si sapisset Ephraim, magis imminentia penitentia criminum occupasset a sepulcro liberasse, et à morte servasssem, fuisse pennis tua, o mors; excidium tuum, sepulcrum. Vel: Mortis potestate liberasse, quia postea tua ego sum, o mors; excidium tuum, o sepulcrum. Hunc Osee locum usurpat, et ad Christum è mortuis surgentem refert Apostolus, 1 Cor. 13, 34: at neque Hebrews sequitur, neque Septuaginta; ita enim recitat: Absorpta est mors in victoria. Ubi est, mors, Victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus? Septuag.: De manu inferi (vel sepulcro) eruant eos, de morte redimam eos. Ubi est causa tua, o mors? ubi stimulus tuus, inferne?

CONSOLATO ABSCONDITA EST AB OCULIS MEIS; nullum mihi solatium video, cum Israel in scelerē perseveret, ac seditionem inter fratres serore non esset: Quia ipse inter fratres dividet. Vel: Nullus mihi locus est solatio, cum mors vel infernus divisionem inter fratres ponat; vel denique, cum fratres invicem se juncti sint; quippe futurum est ut hi varias in regiones dissiperentur. Reddi etiam potest Hebrews: At penitentia absconditur ab oculis meis; misericordia non flecat: Ephraim penitus delabo, quia seditionem inter fratres fecit; Israhel ab Iudea segregavit; in gente sua discrimen posuit; magnam Israëlis partem a Dei cultu removit. Denique ita, mili qui, denit probabilitas, veri potest: Excidium tuum ero, o sepulcrum: ultra, vel ulti abscondetur oculis meis, quia Ephraim inter fratres iterum floret. Haec è superioribus sequuntur. Post Ephraim exilium et excidium, illum oppressione liberabo: Pests tua, o mors, ero; excidium tuum, o sepulcrum. Israel è captivitate, cu[m] mortuus è sepulcro, egredietur. De ultione non cogitabo. Hebrews vocabulum, quod redditur consolari, frequenter etiam pro uicti usurpatur, Isai. 1, 24; Ezech. 5, 15, 14, 25. Ephraim qui mortua et arida stirpi similis fuit, novam in vitam restitutus,

iterum fructum feret. Alludit ad Ephraim nomen, ortum è verbo *Phara*, fructum, flores, et gemmas ferre, infra, 14, 68. Additò conditione particula: Si conversus fuisset Ephraim, morte ac sepolcro illum liberassem, atque à me ultores removisssem: florisset Ephraim, ut olim: at ventum, quo uratur, Deus excolabat.

VERS. 15. — ADDUCET URENTEM VENTUM DOMINUS DE DESERTO... ET SICABIT VENAS EJUS (1). Hebr.: *Adduc-*

(1) IPSE. Sub. *Christus*. Verba Dei Patris. CRESCE-
NT (quasi alludat ad nomen Ephraim), id est, mul-
tiplicabitur. De multiplicatione fidelium loquitur in
fine seculi, quando fiet unum ovile et unus pastor.

CAPUT XIV

1. Preat Samaria, quoniam ad amaritudinem concavat Deum suum: in gladio pereant: pavuli eisdantur, et foce ejus discedantur.

2. Convertire, Israel, ad Dominum Deum tuum: quoniam corruisti iniquitate tua.

3. Tollit vobis omnia verba, et convertimini ad Dominum, et dicit ei: Omnen auctor iniquitatibus: accipe bonum: et reddemus vitulos laborum nostrorum.

4. Assur non salvabit nos: super equum non ascendemus: nec dicemus ultra: Dii nostri opera manuam nostrarum: quia ejus, qui in te est, misericordia pupilli.

5. Sauabo contritiones eorum: diligam eos sponte: quia aversus es furor meus ab eis.

6. Ero quasi ros Israel: germinabit sicut liliu, et erumpet radix ejus ut Libani.

7. Ibunt rami ejus: et erit quasi oliva gloria ejus, et odor ejus ut Libani.

8. Convertentur sedentes in umbram ejus: vivent triclo, et germinabunt quasi vinea: memoriale ejus sicut vintum Libani.

9. Ephraim, quid mihi ultra idola? ego exaudiām, et dirigam eum ego ut abieciem virentem: ex me fructus tuus inventus est.

10. Quis sapiens, et intelligit ista? intelligens, et sciet hæc? quia recte via Domini, et justi ambulabunt in eis: pravaricatores vero corrueant in eis.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — PEREAT SAMARIA; vel peribit, quia Deum irritavit. Imperativus modus frequenter pro futuro tempore usurpat, ut minus, promissionem aut predictionem significet. Hebr.: *Peccavit Samaria, vel Samaria evertetur*. Septuag.: *Abolebitur Samaria, quia restitutus Deo. Continuatio capituli superioris*.

VERS. 2. — CORRUISTI IN INQUITATE TUA. Calamitas tua ex peccatis tuis oritur. Hic saltem in captivitate, quia premeris, convertere. Si minis terri non potueris, mala saltem praescotis te bonam ad frugem revo-
cent.

VERS. 3. — TOLLITE VOBISCUM VERBA, ET CONVERTI-

cet. Deus ventum Orientis. Ventus hic venas siccas-
se rivos, quibus Ephraim seu arbor eximia rigatur,
Salmanasar est, qui populum et omnia totius re-
gionis pretiosissima abstulit.

ATTRA. Conflagrationem hujus seculi predicti. No-
mine deserti, intelligit hunc mundum. Per *ventum orientalem*, sive *Eurum ventum*, conflagrationem significat. VENTUS DOMINI, id est, ventus vehementissimus (Vid. Gen. 1, 2, et Jer. 18, 17). SICKANT ROS-
TREM, siccamur fons, id est, fontes, Ise, sub. Berna, sive ventus orientalis. OAXUM, etc., vel, omnis sa-
pellebit desideri, id est, conflagratione illa universali omnia perdet quemque sunt in hoc mundo con-
cupiscibili et expetibili. (Biblia Vatabli.)

CHAPITRE XIV.

1. Que Samarie périra, parce qu'elle a provoqué l'indignation de son Dieu: que ses habitants soient passés par le fil de l'épée; que ses petits enfants soient écartés et qu'on tende le ventre aux femmes enceintes.

2. O Israël! convertissez-vous au Seigneur votre Dieu, puisque c'est votre iniquité qui a causé votre chute.

3. Imprimez dans votre cœur les paroles de Dieu, et convertissez-vous à lui; dites-lui: Osez-nous toutes nos iniquités; recevez la bénédiction que nous vous offrons; et nous vous rendrons les sacrifices de nos lèvres.

4. Nous n'attendrons plus notre salut, ni de l'Assyrie, ni de la vitesse de nos chevaux; nous ne dirons plus aux œuvres de nos mains: Vos êtes nos dieux; parce que vous aurez compassion du pupille qui se repose sur vous.

5. Je guérirai leurs blessures profondes, les si-
meral par une pure bonté; parce que l'auant déjoué
ma fureur de dessus eux.

6. Je serai à l'égard d'Israël, comme une rosée: il germera sous ma lisi; et sa racine poussera avec force, comme les cèdres de Liban.

7. Ses branches s'étendront, sa gloire sera semblable à l'orvier et elle répandra une odeur comme le vin de Liban.

8. On viendra se repaître sous son ombre; ils remontront comme le blé, ils germeront comme la vigne; son nom répandra une bonne odeur comme les vins du Liban.

9. Après cela, Ephraim, penserez-vous encore à vos idoles! C'est moi qui vous exaucerai; c'est moi qui vous ferais pousser en haut comme un sapin dans sa force; c'est moi qui vous fera porter votre fruit.

10. Si quelqu'un est sage, il comprendra ces merveilles; s'il est intelligent, il les connaîtra; car les voies du Seigneur sont droites, et les justes y marcheront; mais les violateurs de la loi y périront.

MINT (1). Si victimis autem numeribus illius iam placare vobis non licet, bona saltem verba et precies date;

(1) CONVERTIMINI AD DOMINUM, ET DIGITE EI: QVIEN AUFIA INQUITATEM ET REDEDEMUS VITULOS LABIORUM NOSTRORUM. Posteriora illa verbi plurius que figura videtur, et explicanda ex aliis locis similibus. Est autem in genere scientium, promiscuum et convenientissimum esse regulam interpretandi Scripturam sacram, dum unus locus Scriptura expletior per alium similem, sed clarorem. Similia loca dicuntur hinc esse in Psalmis: *Sacrificium laudis honorificabit me*; item: *Tibi sacrificabo hostiam laudis, et rursum: Immolare in tabernaculo ejus hostiam vociferacionis*. Per vitulos autem generaliter sacrilegio intelligunt, tanquam ex specie genii. Unde et illud de tempore novae legi

COMMENTARIUM. CAP. XIV.

humili animo flagitia vestra fatemini. Hæc nimis confessionis, atque hoc labiorum sacrificium jucundius illis futurum est, bobus atque arietibus in altari matatatis: *Reddemus vitulos labiorum nostrorum*. Exsules, à templo remoti, nihil jam habemus, ut victimarum cruce tibi, o Deus, littare possimus: oramus igitur, omnem aufer iniuriam, accipe bonum, quod miseri delerimus. Nisi enim flagitia nostra, o Deus, abstuleris, quæ fronte a te accedemus, numeri obstat.

Anper iniuriam, et accipe bonum. Nist tuleris mala nostra, bonum quod tibi offeramus, habere non possumus, inquit S. Hieronymus. Septuag.: *Accipite robus verba, convertimini ad Deum; dicit ille, ne accipiat iniquitas, ut accipiat bona, et rededium*

fructum labiorum nostrorum.

VERS. 4. — ASSUR NON SALVABIT NOS, SUPER EQUUM NON ASCENDEMUS. Experti dileximus, ex Assyria regem non præsidium nobis fuisse, sed tyrannidem et servitatem: frustra in Egyptum equitibus fiduciam collavimus. Sua *Egyptiorum rex interitum nostrum immotus spectavit*; Phul, Theglathphasar, Salmana-sar, Assyriorum reges, malis vicissim nos oppresseré, donec in miseratione captivitatem devenimus.

Eius qui in te est, miserere pupilli. Israel similis pupilli est, parentibus orbato, a patre ejecto, ipsique Deo inviso. De Iudeis agens Jeremias, Thren. 5, 3: *Pupilli facti sumus alsique patre, matres nostre quasi vidue*; et de Hierosolyma, Thren. 4, 1: *Facta est quasi vidua dominia gentium: princeps provinciarum facta est sub tributo*.

VERS. 5. — SANABO CONTRITIONES EORU, vulnera. Ita respondet Deus precibus Israelitarum. Hebr.: *Sanabo conversionem eorum: ad me reversos sanabo*. Septuag.: *Sanabo habitationes eorum, ut ibi tutò moriam*.

predictum volum, Psal. 50: *Tunc imponent super altare tuum vitulos*. Sensus igitur est secundum illos, per seculum tibi sacrificia laudis et confessio[n]is. Tali enim sacrifica labii persolvuntur, scilicet tam et labia cordi consonent, iuxta illud clysternum Psal. 50: *Sacrificium Deo spiritus contributus*. Et confirmat hanc expositionem ex cap. 15 ad Hebr., ubi sic legitur: *Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est fructum laborum confitentium nomina ejus*. Videatur enim apostolus ibi responderet ad hunc ipsum locum suum, sicut legitur apud Septuaginam: *Nam illi pro vitulis reddidicunt fructum hoc modo: Reddemus fructum laborum nostrorum*.

Et hoc est probabilis opinio: sed est et alias ut appareat, probabilior: utpote simplicior, planior; quod nimis, de vobis sacrificiorum reddidens sententia haec accipiat, isto sensu: Reddemus, et offere-remus vitulos, et quæcumque aliud sacrificii genus, quod in angustiis constituti labii nostri, et ore vovimus nos oblaturos. Sicut Deuteronom. 23: *Quod semel egressus est de labiis tuis, observabis, et facies, sicut promisisti Deo tuo, et propriâ voluntate et ore tuo locutus es*. Sic voluntas et petitio labiorum etiam vocatur, id est, voluntas labii promissa, et labii egressa, Psalm. 50: *Voluntate labiorum ejus non fraudasti eum*. Et Psal. 65: *Introibo in domum tuam in holocaustis: reddim tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea, et locutum est os meum in tribulatione mea*. Hoc enim totum nihil aliud esse videtur, quiam quod hic pauci verbi dicuntur: Reddemus vitulos labiorum nostrorum. Vide dictum locum, Heb. 13. (Estius.)

COMMENTARIUM. CAP. XIV.

DILIGAM EOS SPONTANEE. Inimicis erga illos benevolentia afficit. Si quando illos occidi, vim animo meo adhibui. Ubi ad me redierint, meus iterum amor feruet. Hebr.: *Diligam eos sponte*, liberaliter, effusè. Septuag.: *Diligam eos manifeste*, locutenter, apertissime. Syrus: *Diligam eos ut spontaneum munus*; vel sponte illorum oblationes diligam.

VERS. 6. — ERO QUASI ROS ISRAEL. Ephraim cum arbore, ab ariente vento secca, compavaverat, supra, 45, 15, hic vero pollicetur futurum, ut eam arborum rora irriget, quo virga iterum et florida fiat; ut illa altè radices ligat, ramosque in alatum portrigat, etc. Virgilinus, Aeneid. 4:

..... Quantum vertice ad curas
Aetherias, tantum radice ad tartara tendit.

ERUPPET RADIX EIS UT LIBANI, ad verbum, ut *Liba-*
nius, veluti cedri Libani, quarum proceritas et magni-
tudo radicum profunditatem ac robur ostendit.

VERS. 7. — ERIT QUASI OLIVA GLORIA EIS. Olive simili futura est illius pulchritudo, fecunditas, viror. Septuaginta: *Erit quasi oliva fructifera*. Chaldeus: *Mcabatut et lucerne in candelabro templi*.

Omor eius ut Libani, sed thuris, Hebraica vox *Leba-*
non frequenter thus significat; fortasse arborum pum-
guum caussa, que in Libano proveniunt.

VERS. 8. — CONVERTENT SEDENTES IN UMBRA EIS, arboris scilicet quam descripti; vel, sub Dei umbra et præsidio. In patria revertentur, ibique tranquillam et beatissimam vitam agent. Hæc ad verbum explicari queunt de Israelitu decem tribuum, è captivitate Babylonidem reversis; nobilior autem sensu, de illis, qui ad Christi sacra vel conversi sunt, vel aliquando convertentur. Reddi potest. Hebr.: *Revertentur qui sunt sub umbra ejus*. Ex alienis gentibus, ceu Ammonitis, Moabitis, Iudaeis, ethnici erunt, qui sub Iudea gentis umbra sedeant, ac Deum venerentur. Id proleto gestum est post Evangelii predicationem, ingenii ethniconum numero ad Christianorum sacerdos converso.

MEMORIALE EIS Sicut VINUM LIBANI. ISRAEL coram Deo suo svavissime olebit, ut vinum eximium, in Domini arte libatum. *Bene olere* dicuntur illo quos amat Deus, Cant. 1, 2; 4, 2; Eccles. 7, 2; *malè olere* ii quoq[ue] odit, Gen. 34, 30; Exod. 5, 21. Maxima vini laus est odor; et non una priscis erat ars vina odoribus condit, cùm odore carerent; varii nimis aromatis et palati et naribus jucundiora reddebant, Biblia vina, Sareptana, et i Libano, omnia denique Phoenicium vina plurimi oīl estimabantur; neque minoris adhuc nostræ etate habentur. De his narrat Gabriel Sionita, generosa esse, valentissima, palato jucunda, opportuna stomacho; que sine inflatione caloris stomachi seruant, concoctionem juvent, noxiis humores dissipent, et vires augent. Fortasse pro vino Libani reddi potest. Hebreus: *Vinum edoratum*, vel suavibus aromatis herbisque conditum. Neque ignote Hebraeis erant hujusmodi mixtiones, *Vinum*

conditum, Cant. 7, 2, et myrratum vitam, Mac. 15, 23, legitur.

VERS. 9. — **EPHRAIM QUID MIHI ULTRA IDOLA?** Nemo jam idolorum Ephraim meminerit: præteritum obliviscor: nulla deinceps in Ephraim obijurationes et mina. Sincerus Ephraimi reditus est, absoluta conversione, perfecta penitentia. Præterita illius flagitia non recordor. Alter: Deinceps, Ephraim, animum ad idola convertere. Vel: *Dicet Ephraim: Quid mihi ultra illa idola? Quid mihi et idolis commune?* Neque novi, neque euro.

DINGAM EUM EGO UT ABIREM VIRENTEM. Hebreus: *Ego exaudiam et respiciam eum; ego ero ei sicut abies semper virens: in me fractum tuum inveneris.* Non umbra modo et presidium, quæ abiecte semper virent significantur, verum etiam naturam et fructum, quibus abies caret, in me nascisceris. Septuaginta redunt juniperum; ali⁹ pinum sive cypressum. At utraque arbor pari est atque abies sterilitate.

VERS. 10. — **QUIS SAPIENS, ET INTELLIGIT ISTA?** Putant S. Hieronymus, Theodoretus, aliquæ plures,

prophetam his verbis vaticinii sui obscuritatem significare; quas dicere: *Enigma obscurissimum propono: que illius ambages? Quis tam acri ingenio futurus est, ut omnia illius arcana rimetur?* Censem alii, immure Oseen, quāc pauci monitis suis usuri sint, ut ad Deum revertantur, illis promissionibus gavisuris, quas cateri serio ad sese conversi sortientur.

RECTE VIE DOMINI, ET JUSTI AMBULABUNT IN EIS; voluptam et solatium in iis sentient; indefessi, certis tuisque vestigiis eas percurrent. Non modò non querentur, angustum esse iter et arduum, verum etiam Deo grates agent, quod ipsum latius et commodius efficeret, atque alacri anima illud obibunt: *Latum mandatum tuum nimis,* ait propheta, Psal. 118, 96.

PRAEVARIATORES VERO CORRUENT IN EIS. Qui æquaten bonaque fidei ignorant, qui languido ac relaxante animo Dei vias percurrunt, hypocrites et impii exitium, offendicula et præcipitata in iis invenient. Dei jugum, bonis suavissimum atque jucundum, malos opprimit et necat.

IN JOELEM PROLEGOMENON.

(AUCTORE CALMET.)

Joel filius Phatuelis (1), è tribu Ruben (2), uti furent, seu potius Gad, Josue, 15, 27, Num. 52, 56, ex urbe sive regione Betharam trans Jordaniem. Appellatur etiam *Betharamphita*; et ab Herode denuo *Lias*, seu *Julus* dicta est. Vaticinia sua in regnum Israelis edidisse, S. Hieronymus (3), aliquæ plures censuerunt. Sed ejus vaticinii unicum argumentum, id quod certum exploratumque est soli libro lectione, quod certum statuendum est; quemadmodum senior Commentatorum pars ultra factetur.

Quo tempore vixerit, et munus iniverit, dissident interpres. Fames atque locustarum pestis, quod tanquam malum præsens deplorat, unica conjectura est, unde duci queat de tempore prophete argumentum. Verum, cùm ea de re nihil habeatur in sacra Scripturæ expressum, nihil minori neglego certa ejus rei epo-

(1) *Judeorum nonnulli, iniuxi incerte sua regule,*

quod ubique una cum prophete nominetur ejus pater, hic non tantum bonus, sed et propheta fieri. Pethelem Samalemque pro uno eodemque habent. Habet samè Samuel filium, qui vocatur Joel, I Sam. 8, 2; at, uti neque tempus, quo hic vixit, admittere videtur, ut cum nostro eundem esse opinari; ita nec id, quod de Joel, Samuels filio, memoria proditum legimus, vero esse sint similes, prophetam fuisse hunc hominem possime vita et mortuus insinuamus, ibid. vers. 5. Quia ne illa præterea posse daturatio, cur Pethelem iste Samuel esse existimat. Illa enim, quam afferit Jaceil, ratio nullius momenti esse videatur, nempe quod sic appellatus sit, quia persuadet, vel *fleebat Deum precibus suis*. Nam ratione quilibet propheta, vel alius vir probus non minus atque Samuel sit nominari possit. Hoc tamen magna ver. specie dici potest, Joelem pro tempore Jude vixisse. Quia enim apud eum ad pontificem sacerdotum adhortatio legitur, I, 15; 2, 15, quæ domus Dei et montis Sion, que Jude et Hierosolyma frequentissima fit mentio, I, 14; 2, 1, 15, 17; 5, 5, distinet ad regnum Jude spectant, et hoc inquit in locutione prophete contextus. Recite igitur Hieronymus:

« Quonodo, » inquit, « in Osee propheta sub nomine Ephraim ad decem tribus conferunt vaticinium, « quæ vel Samaria, vel Israel sibi memorantur; sic in Joel omnino quod dicitur ad tribum Iude et ad Hierusalem pertinere credendum est, et nullam omnino Israelis, id est, decem tribum, in hoc fieri mentionem. » Etsi vero Israelis nomen quoque vice una alterave occurrat, non tamen decem tribus et diversum à Iude regnum, sed quoscumque propheta intelligit veros Israelis posteros, tritā alias quoque vocis significacione. (Rosenmüller.)

(2) Ita Epiph. de vita Prophetarum; Dorothe. in Synops.; Isidor. de Ortu et Obitu Proph., c. 40. Ita et Hebrew.

(3) Hieron. ad Paulin.: *Joel filius Phatuel describit terram 12 tribuum, erucā, brucō, locustā, erugine vastante consumptam*, etc. Ita Theodoret., Praefat. in Joel, et Amos; Remig., Lyr., Haimo, Burg., Rabb. quidam.

cha statui poterit. Fames descripsit Jeremias, c. 12, 4, 15; 14; 1, 2, etc.; alteram Amos, c. 4, v. 7, 8, 9; altera sub Joram legitur, 4 Reg. 8, 1.

Viri quidam docti opinantur, famem apud Joelem ipsam esse, quam Amos deplorat, questus, nihil ex re sapientiores factos esse Israelitas. Inde verò colligunt Joelem aliquantò seniorem fuisse Amos; cùm postrem huc propheta malum illud tanquam præritum, Joel vero tanquam præsens commemorem. Sed quid facient? quod Amos, cùm sub Osia rege Iuda, et Jerobeamo II, filio Iosas regis Israelis, vixerit, Amos 1, 1, nullò proinde senior est Joele, qui extincto iam regno Israelis, quantum ex ejus scriptis colligimus, munus prophetae gerebat, 4 Reg. 8, 5. Quid ad famem sub Joram uno, septemne flagellum fuit; cùm fames sub Joram uno, vel altero anno sevierit. Non est igitur altera cum altera miscenda.

Fames, de quâ Jeremias capp. 14, 15, sub Josi faciè, seu potius Sedeia, expeditione Nabuchodonosoris in Judeos ineunte, contigit. Cùm verò nihil de certo ejus anno in Scripturis designetur, nihil exinde pro astruenda Joeles atque doctores efficimur.

S. Hieronymus, Praefat. in omnes prophetas, et pleisque tum veterum tum recentiorum, prophetas Joelem et Oseen coevoz statunt, iuxta solenne interpretationis S. Hieronymum secutis, effatum: *In quibus tempus non prefertur in titulo, sub illis eos regibus prophetadisse sub quibus et hi qui ante eos habent titulos, prophetaverunt.* Quæ illorum regula non usque adeò asserta reputanda est, quoniam sepius fallatur, ut certo exemplo Jonas aperiisse demonstratur; velutior est enim quā Amos, quanquam in censu prophetarum inferior ordine statuitur. Graeci quin etiam alium in recentissimis minoribus propheticis ordinem ab Hebreo sequi, persussum plane non habent, Biblia Hebraica, que nos in Vulgata sequimur, temporum ordinem tenuisse, neque enim alter motare illum ausi fuissent. Tandem si effatum illud semel statutur, alias Graeci, alias Latinæ consecutiones ducent; quorum proinde alterutri errare cogentur. Nutat ergo hujus effati fides.

Judei persussum habent, Joelem munus suum exercuisse sub Manasse, post dispersionem decem tribuum; quorum sanè opinio multum abhudit à vero; siquidem vera sint ea, quæ de fame apud hunc prophetam legitur, cum fame apud Jeremiam convenire: Deus enim Jeremias roganti, ut tandem oppressum malis populum levet, testatur, se criminibus à Manasse in urbe patratis offensum, dispersuram tandem illos ver gentes et populos. Jerem. 45, 4.